

SENTIRE CUM ECCLESIA – OSJEĆATI S CRKVOM Suvremeni naglasci

Anton TAMARUT, Zagreb

Sažetak

U ovom radu autor, polazeći od nutarnje biti i misterijskog obilježja Crkve, nastoji ukazati na suvremeni značaj izraza *Sentire cum Ecclesia*. Ističući trinitarno podrijetlo Crkve kao i njezinu kristološko-pneumatološku narav, autor ide iznad kako čisto duhovnih, tako i neposrednih društveno-hijerarhijskih aplikacija izraza *Sentire cum Ecclesia*. Gledano iz teološko-sakramentalne perspektive, osjećati s Crkvom u prvom redu znači sudjelovati u poslanju koje je Krist povjerio svojoj Crkvi, nastaviti u svijetu u snazi Duha Svetoga Kristov život i poslanje. Na tome se onda temelji i osobna suodgovornost za Crkvu, za kvalitetu njezina života i poslanja. Suodgovornost se pak konkretizira u prvom redu u osobnom svjedočanstvu novog života u Kristu. Ponovno otkriće otajstvene i trinitarne dimenzije Crkve u uskoj je vezi s otkrivanjem svetosti kao temeljnog dara i poslanja Crkve u cjelini, i svakog njezinog člana ponaosob. Jedinstvo koje Krist, glava Crkve ne prestaje promicati s udovima svoga Tijela u prvom redu putem svoje euharistijske prisutnosti, potiče u Crkvi i u svakom kršćaninu svijest o hitnosti svjedočenja i evangeliziranja. Upravo u svjedočkoj i evangelizacijskoj dimenziji kršćanske egzistencije izraz *Sentire cum Ecclesia* nalazi svoje osnovno obrazloženje i usmjerenje.

Rad se temelji na ekleziološkoj viziji Drugoga vatikanskog sabora, a plodne i korisne poticaje nalazi u postkoncilskom teološkom promišljanju, osobito u mislima Ivana Pavla II. i Tomislava Janka Šagi-Bunića.

Ključne riječi: osjećati s Crkvom, misterij Crkve, Kristovo Tijelo, sakrament, Christus totus, suodgovornost, poslanje, zajedništvo.

Uvod

Često smo svjedoci zbrke i nedorečenosti koje postoje u glavama mnogih koji danas govore i pišu o Crkvi.¹ Nerijetko se pod Crkvom misli isključivo na papu, bi-

¹ Usp. A. MATELJAN, »Središte Crkve. Prilog bistrenju pojma Crkve«, u: N. A. ANČIĆ (prir.), *Na Granicama riječi. Zbornik u čast mons. Drage Šimundže*, Split, 2005., str. 38–42. Autor slike Crkve u društvu, kako su prezentirane u medijima, svrstava u šest modela: Crkva kao poduzeće, kao muzej, kao čuvarica moralnih normi, kao dopuna socijalnog sustava, kao stranački politički lager i kao obredni zaklon.

skupe i svećenike. Neki izvan Crkve to možda čine ne tek iz neznanja, nego ciljano i osmišljeno zbog ovih ili onih razloga, dok se kod drugih, ne isključujući tu i brojne kršćane, takvo mišljenje najvjerojatnije duguje nepoučenosti i površnosti. Sigurno da su i vjekovne definicije Crkve koje su polazile od njezina hijerarhijskog uređenja pogodovale takvom razmišljanju. U takvim, naime, predodžbama Crkve u kojima prevladavaju institucionalne i hijerarhijske dimenzije, izraz *Sentire cum Ecclesia*² mogao se lako shvatiti u smislu osjećanja s jednim određenim staležom ili pak s jednim određenim službenikom u vodstvu Crkve. I ono bi se u prvom redu odnosilo na situacije koje su za dotični stalež ili službenika bile nekomotne i prijeteće.

Zahvaljujući prije svega novom razumijevanju Crkve na Drugom vatikanskom saboru gdje se u Dogmatskoj konstituciji *Lumen gentium* prije govora o hijerarhijskom uređenju Crkve progovara, najprije u 1. poglavlju, o misteriju Crkve, a zatim u 2. poglavlju, o Božjem narodu, danas zacijelo izraz *Sentire cum Ecclesia* poprima mnogo dublje i opsežnije značenje. Ono se ne temelji tek na sociološkoj i institucionalnoj strukturi Crkve, nego u prvom redu na njezinoj utemeljenosti u otajstvu Trojedinoga Boga, na kristološko-pneumatološkoj i sakramentalnoj naravi Crkve; u uskoj je vezi sa svjedočkom i evangelizacijskom dimenzijom kršćanske egzistencije.

Temeljeći se na ekleziološkim vizijama Drugoga vatikanskog sabora, iščitavanjem i usvajanjem plodnih i korisnih poticaja postkoncilske teološke baštine, osobito u mislima Ivana Pavla II. i Tomislava Janka Šagi-Bunića, ovim se radom želi ukazati na suvremeni značaj izraza *Sentire cum Ecclesia* primjeren koncilskom i postkoncilskom samo-razumijevanju Crkve.

1. Crkva koju osjećam i u koju vjerujem

Crkva kao javna, društvena institucija, slično drugim organiziranim društvima ima svoje članove, upravu, zakone, pravila, propise, nastupe, priredbe. No, premda je Crkva po brojnim vanjskim i organizacijskim elementima slična mnogim drugim društvenim organizacijama, ona je ipak od svih njih u nečemu, za nas bitnom, sasvim drukčija i različita. Ona se, naime, ne smije tumačiti na temelju njezine organizacije, već tu organizaciju, kako napominje Joseph Ratzinger, danas papa Benedikt XVI., treba razumjeti polazeći od Crkve.³ Njezina se bit nalazi s

² Podrobnije o povijesti, sadržaju i značenju izraza vidjeti: J. DANIELLOU – H. VORGRIMLER (ur.), *Sentire Ecclesiam. Das Bewusstsein von der Kirche als gestaltende Kraft der Frömmigkeit*, Freiburg, 1961.; H. WULF, »Sentire cum ecclesia«, u: J. HÖFER – K. RAHNER (ur.), *Lexikon für Theologie und Kirche*, sv. 9, Freiburg, 1964., str. 674–675; M. KEHL, *Die Kirche. Eine katholische Ekklesiologie*, Würzburg, 2001., str. 19–23 (Ignatianische Wurzeln: Sentire in ecclesia).

³ Usp. J. RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo. Predavanja o Apostolskom vjerovanju*, 2. izdanje, Zagreb, 1972., str. 322.

onu stranu organizacije: »u utjesi riječi i sakramenata što ih ona pruža u sretnim i teškim trenucima«⁴.

Dok, naime, druga društva, pa i državu poznamo i vidimo ih, Crkvu još i vjerujemo. »Crkva je članak vjere.«⁵ A predmet naše vjere nije dakako samo to da je Crkvu ustanovio Isus Krist, već također i to da je u Crkvi i po Crkvi *dan*s Isus Krist prisutan na zemlji i da djeluje u čovječanstvu. Da je Crkva jedna organizacija, to vidimo; da je pak Crkva vidljivo-nevidljiva stvarnost sastavljena od ljudskog i božanskog elementa, stalna prisutnost nadnaravnoga u naravnom, to vjerujemo.⁶ Poput otajstva utjelovljenja Sina Božjega, njegove smrti i uskrsnuća radi našeg otkupljenja, i Crkva spada u »otajstvo naše vjere«, sastavni je dio ukupne »ekonomije spasenja« koju je Bog ispunio i objavio nam. Crkva, dakle, nije čisto ljudsko, nego Božje djelo, dio Božjeg plana za spasenje svijeta.⁷

Nije, naime, bez razloga što je Drugi vatikanski sabor u svojoj Dogmatskoj konstituciji o Crkvi *Lumen gentium* na prvom mjestu progovorio o Crkvi kao misteriju. To je naime pojam koji najprimjerenije iskazuje svu njezinu stvarnost.⁸ Njime je posebno istaknuta ona vlastitost po kojoj se Crkva razlikuje od svih drugih organiziranih društava. Ona je dakle u prvom redu otajstvena nadnaravna stvarnost koju nam je Bog u Isusu Kristu otkrio i dao, u kojoj i po kojoj nam Bog sama sebe priopćuje i daje, i u koju poziva i sabire čovječanstvo da u zajedništvu i jednodušnosti svi budu dionici njegova unutrašnjega trojstvenoga života, imajući

⁴ *Isto*, str. 320.

⁵ T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema. Uvod u misao Drugog vatikanskog koncila*, Zagreb, 1969., str. 54.

⁶ Usp. *isto*.

⁷ Usp. F. A. SULLIVAN, *The Church We Believe In. One, Holy, Catholic and Apostolic*, New York/Mahwah, N.J., 1988., str. 6.

⁸ Usp. SINODO DEI VESCOVI. XI assemblea generale ordinaria. L'eucaristia: fonte e culmine della vita e della missione della Chiesa, *Instrumentum laboris*, Città del Vaticano, 2005., br. 12. Poznato je da su biskupi, okupljeni na prvom zasjedanju Drugoga vatikanskog sabora početkom prosinca 1962. godine raspravljali o prijedlogu sheme *De Ecclesia* koji se sastojao od 11 poglavlja, a ni jedno nije bilo posvećeno misteriju ili unutarnjoj biti Crkve. Ta je shema prema riječima Tomislava Ivančića predstavljala više »hijerarhologiju nego ekleziologiju« (T. IVANČIĆ, *Crkva. Fundamentalno-teološka ekleziologija*, Zagreb, 2004., str. 170). Koncilski su oci zahtijevali temeljitu preradu sheme. Nova shema koja je izrađena tijekom ljeta 1963. godine imala je četiri poglavlja od kojih je prvo nosilo naslov »O misteriju Crkve«. Glasovanjem su biskupi prihvatili 1. listopada 1963. godine novi nacrt kao osnovu za daljnju raspravu. Većina se otaca izrazila povoljno o novom nacrtu i o samom naslovu prvog poglavlja, jer oživljava nauk Svetoga pisma i prvih crkvenih pisaca koji su misterij Crkve vezali uz misterij Trojstva kao uz živi i trajni izvor Crkve i crkvenosti; usp. G. PHILIPS, *L'Eglise et son mystère au Concile II du Vatican. Histoire, texte, et commentaire de la Constitution Lumen gentium*, Pariz, 1967., str. 13–76, posebno str. 22–25; M. ZOVKIĆ, *Crkva kao narod Božji. Katolička ekleziologija*, Zagreb, 1976., str. 53.

u sili Duha po Kristu, Sinu Božjemu, pristup Ocu kao Božji posinci.⁹ Označavajući Crkvu kao misterij, ne misli se na skrivenost, rezerviranost ili nepristupačnost, nego u izvjesnom smislu upravo obratno. To je, kako veli J. Powell, blagonaklona ljubav Boga prema čovječanstvu, a Bog je ljubav; »pripuštanje čovjeka u poznanstvo, život i ljubav Boga«¹⁰. Crkva je, dakle, u prvom redu otajstvo susreta između Boga i čovječanstva; Očev dar čovječanstvu; dar zajedništva i ljubavi ostvaren ponajprije poslušnošću i predanjem Sina Ocu u Duhu Svetomu za život svijeta. Crkva je, dakle, djelo Presvete Trojice. »Kao što je čovjek stvoren na sliku Božju te svojom spoznajom i ljubavlju zrcali božansko djelovanje, tako i Crkva koja predstavlja Isusa Krista treba biti u vremenu očitovanje trojstvenoga života. Postoji objava Boga stvoritelja po čovjeku, i postoji objava jednog i trojstvenoga Boga po Kristu i njegovoj Crkvi: 'Kao što mene posla Otac, i ja šaljem vas' (Iv 20, 21).«¹¹

Crkva nema svoje podrijetlo odozdo, nije organizam koji je nastao ljudskim dogovorom, nije rezultat ljudskih napora za uzajamnom suradnjom, poštivanjem i ljubavlju, nije društvo koje su ljudi ustanovili da bi došli u dodir s božanskim životom. U njezinim se temeljima ne nalazi ljudska, nego božanska žrtva i »odricanje«, *kenoza*. Ne postoji naime nikakav svjetovni i povijesni uzorak prema kojem bi Crkva bila građena; za nju kažemo da je ikona Presvete Trojice.¹² Crkva proizlazi iz Presvetog Trojstva, ona je »Ecclesia de Trinitate«: »Latinska prepozicija 'de' označuje istodobno ideju oponašanja i ideju sudjelovanja: treba 'poći' od tog jedinstva među božanskim hipostazama koje se produžava u 'ujedinjenju' naroda: ujedinjujući se, on sudjeluje na jednom drugom Jedinstvu; tako da je za svetog Cijeprijana nemoguće razumjeti jedinstvo Crkve bez jedinstva Presvetog Trojstva.«¹³ Cijela se Crkva, kako kaže Koncil pozivajući se na otačku teologiju pojavljuje kao »puk skupljen u jedinstvu Oca i Sina i Duha Svetoga«¹⁴. Ona je ostvarenje volje Očeve da se svi ljudi spase, produženje poslanja Sina i odjelotvorenje silaska Du-

⁹ Usp. T. ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema*, str. 54.

¹⁰ J. POWELL, *The Mystery of the Church*, New York, 1969., str. 19; usp. *Acta Synodalia*, III/1, 170, Izvješće (*Relatio*) Teološke komisije koja je bila odgovorna za tekst namijenjeno koncilskim ocima gdje se upravo tumači kako riječ »misterij« tu ne znači nešto čisto nepoznato i skriveno, već nešto što se sada može općenito prepoznati; ona označava božansku, transcendentalnu i spasenjsku stvarnost koja je također objavljena i očitovana na vidljivi način; usp. F. A. SULLIVAN, *The Church We Believe In*, str. 8.

¹¹ E. ZOGHBY, »Unità e diversità della Chiesa«, u: G. BARÚNA (ur.), *La Chiesa del Vaticano II*, Firenze, 1967., str. 522.

¹² Upravo je pod takvim naslovom izradio kratki traktat o ekleziologiji B. FORTE, *La Chiesa icona della Trinità. Breve ecclesiologia*, Brescia, 1985.

¹³ G. PHILIPS, *La Chiesa e il suo mistero nel Concilio Vaticano II*, Milano, 1969., sv. I., str. 87.

¹⁴ *Lumen gentium*, br. 4; SV. CIPRIJAN, *De oratione dominica*, 23: PL IV, 553.

ha Svetoga. Crkva postoji zato što je »Bog odlučio ući u ljudsku povijest na nov i konačan način da uspostavi mir i zajedništvo između sebe i ljudi i da uredi bratsko drugovanje među ljudima, i to grješnicima, šaljući svoga Sina u našem tijelu.«¹⁵

Crkva je dakle organizirana u svom zajedništvu na sliku i priliku trojstvenog zajedništva. Ako se ona »ne malom analogijom uspoređuje s misterijem utjelovljene Riječi, jer kao što božanskoj Riječi uzeta narav služi kao živi organ spasenja, s njom nerazrješivo sjedinjen, na sličan način društveni organizam Crkve služi Kristovu Duhu, koji je oživljuje, za rast tijela (usp. Ef 4, 16)«¹⁶, ona se prema Bruni Forte analogno može usporediti i s božanskim zajedništvom koje je jedno u različitosti osoba, u plodnoj razmjerni odnosa. »Kao što je 'in divinis' ljubav razlikovanje osoba i nadvladavanje različitog u jedinstvu otajstva, tako je u Crkvi uzevši dakako u obzir beskrajnu razliku koja dijeli zemlju od neba, ljubav također, snagom beskrajnog zajedništva uspostavljenog utjelovljenjem Sina, 'razlikovanje i nadvladavanje (*Aufheben*) različitoga' (Hegel): različitost darova i službi treba težiti jedinstvu Božjega naroda, kao što je i različitost mjesnih Crkava od kojih je svaka u punom smislu *Chatolica* na određenom mjestu i u određenom vremenu pozvana živjeti i izražavati se u njihovu uzajamnom zajedništvu.«¹⁷ Upravo stoga što je organizirana prema trinitarnom uzorku, Crkva se, smatra Bruno Forte, treba čuvati koliko uniformnosti koja poništava i gasi originalnost i bogatstvo darova Duha, toliko i svakog suprotstavljanja koje razdire i ne vodi zajedništvu napetost između karizmi i različitih službi, plodnom i uzajamnom prihvaćanju osoba i zajednica u jedinstvu vjere, nade i ljubavi.¹⁸

Upravo dok pred očima imamo dimenziju misterija, osjećamo i znamo kako je sva ljepota Crkve prvenstveno iznutra, u *Tajni* koju nosi i čuva, naviješta i prenosi u duše, u čovjeka, u čovječanstvo.¹⁹ Ta se *Tajna* u prvom redu sastoji u ljubavi kojom Krist ljubi Crkvu i sebe za nju predaje; po svome je Duhu trajno posvećuje i čisti; o njoj se brine kao o svom vlastitom tijelu (usp. Ef 5, 25–26. 29).

Kristov odnos prema Crkvi pun ljubavi i nježnosti pisac Poslanice Efežanima označava kao »Otajstvo veliko« (Ef 5, 32), te je upravo unutar tog otajstva Crkva prikazana u slikama zaručничkog, odnosno bračnog života kao Kristova zaručnica, odnosno žena i Kristovo tijelo: »Doista, mi smo udovi njegova tijela!« (Ef 5, 30). U Prvoj, odnosno u Drugoj poslanici Korinćanima, apostol Pavao predstavlja Crkvu

¹⁵ *Ad gentes*, br. 3; usp. M. ZOVKIĆ, *Crkva kao narod Božji*, str. 54.

¹⁶ *Lumen gentium*, br. 8.

¹⁷ B. FORTE, *La Chiesa icona della Trinità*, str. 21.

¹⁸ Usp. *isto*.

¹⁹ Usp. B. ŠKUNCA, »Crkva i tajna vjere«, u: *Živo vrelo*, 8 (2000.), str. 4–5. Isti tekst s naslovom *Nadbiskupova ljubav prema Crkvi* objavljen također u: A. TAMARUT, *Svijetli trag*, Rijeka, 2001., str. 12–15.

i svakog vjernika, tj. ud njegova tijela, kao Zaručnicu, »zaručenu« Kristu Gospodinu, da s njim bude samo jedan Duh (usp. 1 Kor 6, 15–17; 2 Kor 11, 2).

Stoga je sasvim logično što su biblijske ideje Crkve kao Kristove zaručnice i Kristova tijela našle svoje istaknuto mjesto upravo unutar prvog poglavlja koncilске konstitucije o Crkvi koji je naslovljen *Misterij Crkve*. U sedmoj točki Konstitucije između ostalog možemo pročitati kako Božji Sin, dajući svoga Duha, »svoju braću, sazvanu iz svih naroda, na mističan način sastavlja kao svoje tijelo«. U tekstu se nadalje pojašnjava da je glava toga tijela Krist: »On je glava tijela, a tijelo je Crkva«, te je na kraju te iste točke istaknuto kako Krist ljubi Crkvu kao svoju zaručnicu, »te je postao primjerom muža koji ljubi svoju ženu kao svoje tijelo«.²⁰

2. Iz čega proizlazi i na čemu se temelji naše osjećanje s Crkvom?

Da bi se uopće moglo osjećati s Crkvom (*Sentire cum Ecclesia*), potrebno je prije toga Crkvu iznutra osjetiti, odnosno, osjećati (*Sentire Ecclesiam*), osjetiti je i doživjeti u prvom redu kao činjenicu vjere, kao otajstvenu stvarnost. Budući je Crkva Kristova zaručnica i njegovo tijelo, naše osjećanje s Crkvom i naša ljubav za Crkvu proizlazi i temelji se ponajprije našoj ljubavi i intimnoj životnoj povezanosti s Kristom. Naša je ljubav prema Crkvi potpuno nošena Kristovom ljubavlju prema svojoj Crkvi, i ona zapravo omogućava da se pojedinac može identificirati s Crkvom.²¹

Krist naime, kako veli Dogmatska konstitucija o Crkvi, dajući svoga Duha, svoju braću, sazvanu iz svih naroda, »na mistični način sastavlja kao svoje tijelo«²². »U tom se tijelu«, kako stoji u istom broju Konstitucije, »Kristov život izliva na vjernike«. Tu se prema mišljenju Francisa A. Sullivana vidi kako misao o Crkvi »kao Kristovu tijelu« nije tek puka slika; to je način kako izraziti činjenicu da članovi Crkve snagom božanskog života žive nadnaravni život.²³ Krist u slavi dijeli svoj život sa svojim učenicima tako što im daje svoga »Duha Životvorca«. On ih tako, kako kaže sam tekst, na »mistični« način sastavlja kao svoje tijelo. Tu je važno razumjeti snagu riječi »mistično«. Korijen te riječi je isti kao i korijen riječi »misterij«. Riječ »mistično« (na mističan način) tu, i »mistično« u izrazu »mistično tijelo« znače ustvari da je u dijeljenju samog božanskog života između

²⁰ *Lumen gentium*, br. 7. Kada je riječ o slikama Crkve u teologiji Drugoga vatikanskog sabora svakako bi u jednoj drugoj prigodi sa sličnim afinitetom trebalo svratiti pozornost na značenje Crkve koja je također Majka, Božji narod, Hram Duha Svetoga, itd.

²¹ Usp. M. KEHL, *Die Kirche*, str. 27.

²² *Lumen gentium*, br. 7.

²³ Usp. F. A. SULLIVAN, *The Church We Believe In*, str. 14.

Krista i Crkve sadržan misterij. Dijeljenje samog božanskog života je razlog zašto je Crkva »tijelo« Kristovo, na neki način, mnogo više nego obična metafora.²⁴

Po krštenju, naime, postajemo slični Kristu: »Jer smo mi svi kršteni u jednom Duhu da budemo jedno tijelo« (1 Kor 12, 13). Tim svetim obredom, kako kaže Koncil, »predočuje se i ostvaruje naše sjedinjenje s Kristovom smrću i uskrsnućem«²⁵: »Jer smo krštenjem zajedno s njime ukopani u smrt«; a ako smo doista »srasli s njime po sličnosti smrti njegovoj, očito ćemo srasti i po sličnosti njegovu uskrsnuću« (Rim 6, 4-5). U lomljenju euharistijskog kruha postajući stvarno dionici Gospodinova tijela, uzdižemo se do sjedinjenja s njime i među sobom. »Budući da je jedan kruh, jedno smo tijelo mi mnogi; ta svi smo dionici jednoga kruha« (1 Kor 10, 17). Tako smo »mi, mnogi« – kako kaže apostol Pavao – »jedno tijelo u Kristu, a pojedinci udovi jedan drugomu« (Rim 12, 5); dakle, tijelo smo Kristovo i, pojedinačno, udovi« (usp. 1 Kor 12, 27).

Iz takva biblijskog shvaćanja Crkve kao tijela Kristova sasvim je opravdana i razumljiva riječ Ivana Pavla II. u apostolskom pismu *Ostani s nama Gospodine*: »'s Kristom' hodamo u onoj mjeri u kojoj se nalazimo u odnosu 's njegovim tijelom'«²⁶. Crkva, kako je istaknuto i u *Katekizmu Katoličke Crkve*, nije tek okupljena oko Isusa Krista; »ona je ujedinjena u njemu, u njegovu Tijelu«²⁷.

3. O kakvom se osjećanju s Crkvom radi?

Osjećati Crkvu iznutra kao »veliko Otajstvo« nipošto ne znači ograničiti i svesti naše osjećaje prema Crkvi na razinu površne i plitke sentimentalnosti, rasplinuti se u romantičnim osjećajima i sanjarijama. Odnos prema Crkvi upravo zbog njezine otajstvene dubine i bogatstva, zbog života i njezine unutarnje, imanentne komunikacije, isključuje bilo kakav intimizam i sentimentalnost. Otajstvo Crkve oslikano u odnosu muža i žene, ili pak predstavljeno kao jedno Tijelo koje se sastoji od Glave i udova, koliko je lijepo, toliko je zahtjevno i obvezujuće.

Ivan Pavao II. u apostolskom pismu *Novo millennio ineunte* podsjećajući najprije kako jedinstvo Crkve nije uniformiranost, već organska cjelovitost opravdanih različitosti, »stvarnost mnoštva putova, povezanih u jedno tijelo, jedincato Kristovo tijelo (usp. 1 Kor 12, 12)«²⁸ naglašava nužnost da Crkva trećeg tisućljeća potakne sve krštene i potvrđene na posvješćivanje vlastite aktivne odgovornosti u crkvenom životu: »Pored zaredene službe, ostali službenici, ustanovljeni ili pak

²⁴ Usp. *isto*.

²⁵ *Lumen gentium*, br. 7.

²⁶ IVAN PAVAO II., *Ostani s nama Gospodine*, Zagreb, 2004., br. 20.

²⁷ *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994., br. 789.

²⁸ IVAN PAVAO II., *Novo millennio ineunte*, Zagreb, 2001., br. 46.

jednostavno priznati, mogu se razvijati u korist čitave zajednice, podupirući je u njezinim mnogovrsnim potrebama: od kateheze do liturgijske animacije, od odgoja mladih do najrazličitijih izraza ljubavi.«²⁹ Spomenimo samo neka područja na kojima na primjer vjernici laici danas mogu konkretno sudjelovati u naučiteljskoj službi Crkve: katehetsko poučavanje, katolički odgoj, misijska djelatnost Crkve, uporaba sredstava društvenog priopćavanja, propovijedanje Božje Riječi u posebnim okolnostima.³⁰ Važna uloga u naučavanju podrazumijeva nužno i suodgovornost vjernika laika u različitim crkvenim organizmima kao što su koncil, sinode, biskupijska i župna vijeća. »Budući da vjernici laici čine najveći dio Božjega naroda, njihovim aktivnim sudjelovanjem na najbolji način gradi se i oblikuje Crkva kao zajednica vjere ispovijedane u prijanjanju riječi Božjoj, slavljene u sakramentima, življene u djelotvornoj ljubavi.«³¹

Važno je podsjetiti kako je u prvom redu ponovno otkriće *općeg svećeništva* vjernika na Drugom vatikanskom saboru³² te ponovno prepoznavanje i priznanje bogatstva i različitosti službi i karizmi kojima Crkva obiluje pridonijelo tome da vjernici laici ne budu više samo objekt crkvene brige, takoreći »stado«, nego suodgovorni članovi Crkve koji s njome životno osjećaju.³³

Osjećati s Crkvom u prvom redu znači slobodno, svjesno i odgovorno živjeti u Crkvi, s Crkvom i za Crkvu, i to po Kristovu uzoru, brinuti o njoj kao o svom vlastitom Tijelu, o Tijelu kojemu i sâm kao ud pripadam. Drugim riječima to znači biti suodgovoran za Crkvu, za kvalitetu njezina života i poslanja. Nije naodmet podsjetiti kako uzimanje udjela u odgovornosti u zajednici spada u kvalificirajući element sakramenta potvrde gdje se ne radi tek o nečem privatnom, o odluci koja određuje sudbinu vlastita života, nego je poglavito riječ o ulazu u novo crkveno stanje, odnosno položaj obilježen suodgovornošću i zauzetošću.³⁴ Ta se suodgovornost konkretizira ponajprije redu u osobnom svjedočanstvu novog života u Kristu. Ponovno otkrivanje Crkve kao »otajstva« ili kao naroda »skupljenog jedinstvom Oca, Sina i Duha Svetoga« morala je, kako naglašava Ivan Pavao II. u apostolskom pismu *Novo millennio ineunte*, ujedno sadržavati ponovno otkrivanje svoje »svetosti«, shvaćene u temeljnom smislu pripadnosti onomu koji je

²⁹ *Isto*.

³⁰ O tim službama i zadaćama više u: J. ŠALKOVIĆ, »Vjernici laici u naučiteljskoj službi Crkve«, u: *Bogoslovska smotra*, 75 (2005.), br. 1, str. 315–342.

³¹ *Isto*, str. 341.

³² Usp. *Lumen gentium*, br. 10. O odnosu ministerijalnog i općeg svećeništva usp. A. TAMARUT, »Dijalog između svećenika i vjernika laika«, u: *Riječki teološki časopis*, 11 (2003.), br. 1, str. 76–77.

³³ Usp. H. KRÄTZL, *Nova radost zbog Crkve. Angažirano svjedočanstvo*, Zagreb, 2005., str. 139.

³⁴ Usp. A. TAMARUT, »Kršćanski život opečaćen darom Duha u sakramentu potvrde«, u: *Bogoslovska smotra*, 74 (2004.), br. 3, str. 902–903.

autonomastički svet, štoviše »triput svet« (usp. Iz 6, 3).³⁵ »Ispovijedati Crkvu kao svetu, znači pokazati njezino lice *Kristove Zaručnice*, za koju se on predao upravo radi toga da bi je posvetio (usp. Ef 5, 25–26).«³⁶ Taj dar, recimo tako, objektivne svetosti, ponuđen je svakom kršteniku, napominje Papa i podsjeća kako se dar u danom trenutku prevodi u zadaću koja treba upravljati čitavim kršćanskim životom: »Ovo je volja Božja: vaše posvećenje« (1 Sol 4, 3).³⁷ To je zadaća koja se prema Drugom vatikanskom saboru ne tiče samo nekih kršćana: »Svi su vjernici bilo kojeg staleža i stupnja, pozvani na potpuni kršćanski život i na savršenu ljubav.«³⁸

Promišljajući duhovno-osobni sadržaj na koji smjera slika ženidbe Crkve s Kristom, Tomislav Janko Šagi-Bunić kaže: »Onu predanu ljubav i osobnu vjernost, onu radost i želju da drugi bude afirmiran, po kojoj žena proživljava svoju isključivu povezanost i duhovnu stopljenost sa svojim mužem u sebedarivajućoj spremnosti da se žrtvuje za njegovu afirmaciju, treba da ti i ja imamo prema Kristu. Veza u kojoj se žena nalazi prema mužu i moralni stav koji iz toga proizlazi obzirom na afirmaciju muževljeve osobe ima u sebi nešto jedinstveno i ekskluzivno. U tom smjeru postoji jedna ekskluzivnost, s notom transcendencije, u ženidbenom stavu Crkve prema Kristu. Nema drugog Zaručnika osim jedinoga Krista kome bi se Crkva mogla prikloniti, pa makar samo i na način nekog dioništva po kome bi koja ljudska osoba, bila ona unutar Crkve ili izvan Crkve, mogla imati neko pravo da sebi svojata dio onoga položaja koji prema Crkvi zauzima Krist ili da bi Crkva mogla prema bilo kome unutar sebe ili izvan sebe tako nastupati da bi mu dodjeljivala dio prerogativa što u ovom božansko-ljudskom braku pripadaju samo Kristu. Sva je Crkva u položaju zaručnice, njezino je da sve ljude uvede u taj stav zaručništva prema Kristu, nikoga ne smije sebi – ni dijelom svoje osobne raspoloživosti – uzeti ili postaviti kao drugog Zaručnika.«³⁹

Budući da je Crkva s Kristom sjedinjena u tajanstveno nadnaravno jedinstvo, u mistično jedno biće (= jedno tijelo), naša je prava i autentična crkvenost prema Šagi-Buniću u tome da »stalno s Kristom povezani živimo, da slijedimo volju Oca njegova i našega, kako nas je on učio, da druge načinom Isusovim k toj volji privodimo navješćujući im Kraljevstvo, da čineći djela Isusova snagom Isusovom pokazujemo da je kraljevstvo Božje već na djelu ovdje u našoj ljudskoj prirodi«⁴⁰.

³⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Novo millennio ineunte*, br. 30.

³⁶ *Isto*.

³⁷ *Isto*.

³⁸ *Lumen gentium*, br. 40.

³⁹ T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Prema civilizaciji ljubavi*, Zagreb, 1998., str. 97.

⁴⁰ ISTI, *Vrijeme suodgovornosti*, I, reprint, Zagreb, 1981., str. 440. Više o samom pojmu »crkvenost« vidjeti u: H. PREE, »Kirchlichkeit«, u: *Lexikon für Theologie und Kirche*, sv. VI, 1997., str. 102.

Osjećajući Crkvu kao tijelo Kristovo i njegujući kao udovi istog Tijela u prvom redu prijateljske i plodne odnose s Glavom Tijela kojem pripadamo, istodobno smo upućeni na blizak i dobrotvoran odnos prema drugim udovima; kvaliteta našeg osobnog života, kao i kvaliteta cijelog organizma kojem pripadamo ovisi u mnogome o kvaliteti odnosa među pojedinim udovima. Temeljni i izravni odnos svakog pojedinog uda sa svojom glavom, neizbježno se reflektira u odnosima jednog uda prema drugim udovima. Iz unutarnje perspektive, dakle, osjećati s Crkvom znači osjećati, kako s njezinom Glavom, tako i sa svakim pojedinim udom, jer »ako trpi jedan ud, trpe zajedno svi udovi: ako li se slavi jedan ud, raduju se zajedno svi udovi« (1 Kor 12, 26). Kada, dakle, govorimo o osjećanju s Crkvom, stalno imamo na pameti »čitavog Krista« (Christus totus), jedinstvo Glave i udova.⁴¹

Da bismo još bolje iznutra, iz otajstvene dimenzije Crkve razumjeli o kakvom se osjećanju s Crkvom radi, poglavito kada je riječ u njezinoj ulozi u svijetu, potrebno je svratiti pozornost na učenje Drugoga vatikanskog sabora o Crkvi kao sakramentu. Naime, koncilski su oci već u prvom broju Dogmatske konstitucije o Crkvi istaknuli kako je »Crkva u Kristu kao sakrament ili znak i oruđe najtješnjeg sjedinjena s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda«⁴². Biti sakrament najtješnjeg sjedinjenja ljudi s Bogom prva je svrha Crkve.⁴³ A budući da je zajedništvo između ljudi zasnovano na sjedinjenju s Bogom, Crkva je također sakrament jedinstva ljudskog roda. Primjenjujući na Crkvu pojam sakramenta saborski su oci u prvom redu htjeli u svijest kršćana ucijepiti pravi i plodan pojam o naravi i ulozi Crkve kao vidljivo-nevidljive božanske dinamične ustanove na zemlji.

Sakrament je vidljivi *znak* koji naznačuje nevidljivo Božje djelovanje, pa zato Božju aktivnu prisutnost, te koji je tim samim pravo sredstvo ili »oruđe otkupljenja svih ljudi«⁴⁴. Crkva ima sedam pojedinačnih sakramenata, ali je ona sama kao cjelina – uključujući sedam sakramenata – po naravi svojoj sakramentalna, to

Helmuth Pree crkvenost shvaća kao »kompleksni proces odnosa između pojedinca i Crkve, proces na koji utječe društvena okolina, kojega određuju institucionalne norme i suuvjetuju osobne opcije, dakle, proces koji je podložan promjenama i koji istodobno mijenja stvarnost«. Navedeno prema: Ž. TANJIĆ, »Služenje i crkvenost u današnjem svijetu«, u: *Bogoslovska smotra*, 72 (2002.), br. 2–3, str. 263.

⁴¹ O jedinstvu Crkve s Kristom piše sv. Augustin: »Čestitajmo si, dakle, i zahvalimo za ono što smo postali ne samo kršćani, nego sâm Krist. Razumijete li, braćo, koju nam je milost Bog učinio darujući nam Krista kao Glavu? Divite se i radujte se: postali smo Krist. Ako je on Glava a mi udovi, čitav čovjek jest on i mi (...) Punina Krista je dakle, Glava i udovi. Što znači Glava i udovi? Krist i Crkva« (*In Evangelium Johannis tractatus*, 21, 8).

⁴² *Lumen gentium*, br. 1; usp. F. A. SULLIVAN, *The Church We Believe In*, str. 8–11 (The Church As a »Kind of Sacrament«).

⁴³ Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 775.

⁴⁴ *Lumen gentium*, br. 9.

jest Crkva je u svijetu vidljivi znak koji neprestano pokazuje da je Bog tu prisutan i da tu djeluje, te kojim se Bog kao svojim sredstvom i oruđem služi da svoje spasiteljsko milosno djelovanje u svijetu izvodi. U tom smislu možemo u devetom broju iste Konstitucije o Crkvi pročitati: »Bog je sazvaio sve one koji gledaju s vjehrom u Krista, početnika spasenja i počelo jedinstva i mira, i ustanovio je Crkvu, da bude svima zajedno kao i pojedincima vidljivi sakrament ovoga spasonosnog jedinstva.«⁴⁵ Kao što je Kristova ljudska narav bila apostolima i svim suvremenima sakrament Božji, to jest vidljivi znak stvarne Božje prisutnosti u svijetu, te oruđe kojim se Bog služio da izvede svoja čudesa, tako je Crkva stalan sakrament u Kristu Isusu, to jest vidljivi znak po kome Krist u Duhu Svetome očituje svoju aktivnu i stvarnu prisutnost na svijetu i po kome on svoje spasenje stvarno naviješta i daje.⁴⁶

Po Crkvi, dakle, kao »sveopćem sakramentu spasenja«⁴⁷, Krist »očituje i ujedno ostvaruje otajstvo Božje ljubavi prema čovjeku.«⁴⁸ Crkva je, kako ističe Katekizam Katoličke Crkve pozivajući se na riječi pape Pavla VI. i na misli Drugoga vatikanskog sabora, »vidljivi nacrt Božje ljubavi prema čovječanstvu koji hoće da se cio ljudski rod oblikuje u jedan jedini Božji narod, da sraste u jedinstveno Tijelo Kristovo i da se izgradi u jedan hram Duha Svetoga.«⁴⁹

4. Osjećati s Crkvom znači sudjelovati u poslanju koje je Krist povjerio svojoj Crkvi

Markovo evanđelje nakon kratkog spomena Isusova boravka u pustinji gdje ga je iskušavao Sotona, opis Isusova javnog djelovanja započinje riječima: »A pošto Ivan bijaše predan, otiđe Isus u Galileju. Propovijedao je evanđelje Božje: 'Ispunilo se vrijeme, približilo se kraljevstvo Božje! Obratite se i vjerujte evanđelju'« (Mk 1, 14–15), a završava riječima uskrslog Gospodina jedanaestorici: »Pođite po svem svijetu, propovijedajte evanđelje svemu stvorenju« (Mk 16, 15). Isus je sebe, u duhu najbolje proročke tradicije u prvom redu shvatio pa onda i svojim suvremenima predstavio kao Božjeg pomazanika koji je poslan biti blagovjesnikom (donositeljem evanđelja, evanđelistom) siromasima (Lk 4, 18).

Isus je blagovjesnik čitavim svojim bićem, riječima i djelima. On je uosobljena Božja blagovijest, Bog koji dolazi ljudima kao čovjek, ljudima u svemu sličan, osim u grijehu, naviješta evanđelje siromasima kao siromah, nije zaokup-

⁴⁵ *Isto*, br. 9.

⁴⁶ Usp. T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema*, str. 55–56.

⁴⁷ *Lumen gentium*, br. 48.

⁴⁸ *Gaudium et spes*, br. 45.

⁴⁹ *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 776.

ljen sobom, nego Bogom, govori o Ocu i na nj upućuje, njega želi objaviti svim ljudima, svjedoči riječju i djelima o njegovoj bezgraničnoj i bezuvjetnoj ljubavi, o njegovu neograničenu milosrđu i praštanju. Može se reći da je Isus u svijetu samo s jednom željom, samo s jednim ciljem, da ime Očevu objavi svijetu, da sve ljude i narode pozove i okupi u Očevu kraljevstvu, u kraljevstvu mira, pravde i ljubavi.

U toj želji i nastojanju Isus oko sebe okuplja svoje učenike, najprije da, kako bilježi Marko, »budu s njime«, a zatim da pođu propovijedati i s vlašću izgoniti đavle (usp. Mk 3, 14–15).

Isus dakle one koje je sam htio i koji su se odazvali njegovu pozivu najprije želi povezati sa sobom i međusobno, želi da oni najprije duboko uđu u njegov život i on u njihov, jer je jedino tako moguće da poslanje koje im želi povjeriti i s njima podijeliti izvrše »s vlašću«, što će reći s dubokim nutarnjim osvjedočenjem, u Sili koja će na njih sići odozgo. Oni naime trebaju biti svjedoci (usp. Dj 1, 8), dakle, ljudi koji neće govoriti napamet, nego samo ono što su čuli i vidjeli, razmotrili i rukama svojim opipali (usp. 1 Iv 1, 1).

Oni su bili očevici brojnih i različitih Isusovih djela. Neka su im se posebno usjekla u srce i pamet, kao što su ozdravljenja bolesnih i nemoćnih, druženja i blagovanja s carinicima i grešnicima, a posebno pashalna večera koju su s njim blagovali pred njegov odlazak s ovoga svijeta, neočekivano i svakako neobično ponašanje, pranje nogu učenicima, riječi i geste kojima je popratio lomljenje kruha i pružanje čaše s vinom.

Jedno je iskustvo nadmašilo sva ostala, i postalo je presudno za njihov život i za živote svih onih koji će na njihovu riječ povjerovati u Isusa Krista, a to je da je Isusa iz Nazareta kojeg su bezakonici razapeli i pogubili, Bog uskrisio i oslobodio grozote smrti (usp. Dj 2, 23–24); »Njima je (apostolima) poslije svoje muke mnogim dokazima pokazivao da je živ, četrdeset im se dana ukazivao i govorio o kraljevstvu Božjem« (Dj 1, 3), tako da će Petar zajedno s drugim apostolima s nečuvenom odvažnošću i sigurnošću moći posvjedočiti: »Bog otaca naših uskrisi Isusa kojega vi smakoste objesivši ga na drvo. Njega Bog desnicom svojom uzvisi za Začetnika i Spasitelja da obraćenjem podari Izraela i oproštenjem grijeha. I mi smo svjedoci tih događaja i Duh Sveti kojega daje Bog onima što mu se pokoravaju« (Dj 5, 30–32; usp. 2, 32). Upravo u svezi s takvim svjedočenjem apostola i sv. Ivan Zlatousti primjećuje: »Očito da ga nisu vidjeli uskrsloga i da nisu imali neoborivo iskustvo njegove moći ne bi se bili izložili tolikoj opasnosti.«⁵⁰ Apostolima je naime postalo jasno da su se u uskrsnom događaju potvrdile riječi psalma kojima je Isus završio prisposobu o vinogradarima ubojicama: »Kamen što ga odbaciše graditelji, postade kamen zaglavni. Gospodnje je to djelo – kakvo čudo u očima našim!« (Mk 12, 6; Ps 118, 22–23).

⁵⁰ IVAN ZLATOUSTI, *In Epistolam I ad Corinthios*, Homilia IV, 4: PG 61, 36.

Učitelj s kojim su se družili, zajedno jeli i pili, koji je prošao zemljom čineći dobro, nije umro nego je živ, nije nestao, nego je s njima, i to u sve dane – do svršetka svijeta (usp. Mt 28, 20). Dakle, uskrsno iskustvo koje su apostoli doživjeli u sili Duha Svetoga bilo je presudno da u tom istom Duhu kojeg im je Isus poslao od Oca ostanu jedno s njime, te u novom svjetlu i zanosu izvrše poslanje koje im je upravo kao uskrsni Gospodin namijenio: »Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći čuvati sve što sam vam zapovjedio« (Mt 28, 19–20). Zacijelo se u srca učenika između svih zapovijedi najdublje urezala zapovijed s Posljednje večere: »Zapovijed vam novu dajem: ljubite jedni druge; kao što sam ja ljubio vas tako i vi ljubite jedni druge« (Iv 13, 34).⁵¹

Dok Isus po apostolima povjerava poslanje cijeloj Crkvi koju je u konačnici ustanovio svojom žrtvom na križu i okupio kao proslavljeni Gospodin u sili Duha Svetoga da propovijeda evanđelje, on joj ujedno naznačuje i temeljni put, način, metodu evangelizacije, a to je međusobna ljubav: »Po ovom će svi znati da ste moji učenici: ako budete imali ljubavi jedni za druge« (Iv 13, 35).

Da euharistijski nalog s Posljednje večere »Ovo činite meni na spomen« Isusovi učenici nisu shvatili isključivo kao obrednu gestu, nego i kao poziv da žive njemu na spomen, pokazuje život prve kršćanske zajednice kako ga opisuju Djela apostolska: »U mnoštvu onih što prigriše vjeru bijaše jedno srce i jedna duša« (4, 32), »bijahu združeni i sve im bijaše zajedničko« (2, 44; 4, 42).⁵² Prva generacija Isusovih učenika obasjana svjetlošću i ispunjena snagom Duha Svetoga duboko je svjesna da je zajedništvo s Bogom i ljudima ono temeljno zašto je Isus živio, umro i uskrsnuo, i da nema drugoga načina da Crkva izvrši svoje poslanje u svijetu, tj. da učini Isusovim učenicima sve narode, da ih po krštenju uvede u zajedništvo Oca i Sina i Duha Svetoga, ako sama u sebi ne živi bratsko zajedništvo, ako se svojim životom svijetu ne predstavi kao »puk okupljen u ime Oca i Sina i Duha Svetoga«, ako, dakle, ljubav i zajedništvo Trojedinoga Boga ne nadahnjuje i ne ispunja život Crkve.

Kako osjećati s Crkvom, Kristovom Zaručnicom i njegovim otajstvenim Tijelom prije svega u smislu suodgovornosti za poslanje koje je Sin primio od Oca i u koje je on uključio svoju Crkvu, obuhvaća jedinstvo Glave s udovima u svim generacijama od početka do kraja, to znači da Crkva u svim kasnijim generacijama mora osjećati i s prvom Crkvom, u prvom redu s njome. Život prve Crkve, naime, ostaje mjerodavnim za Crkvu u svim narednim generacijama. Osobito kada je riječ o evangelizaciji kao temeljnoj zadaći Crkve, bratsko zajedništvo i ljubav u prvj Crkvi vrijedi i za našu generaciju kao jedini pravi i ispravni put.

⁵¹ Prema apostolu Pavlu u toj su zapovijedi sažete sve ostale zapovijedi: »Ta sav je Zakon ispunjen u jednoj jedinjoj riječi, u ovoj: Ljubi bližnjega svoga kao sebe samoga!« (Gal 5, 14).

⁵² O jedinstvu liturgijske i življene anamneze usp. A. TAMARUT, *Euharistija - otajstvo vjere i dar života*, Zagreb, 2004., str. 73–74.

Upravo je u tom pogledu pred Crkvom veliki izazov. Prema Ivanu Pavlu II., da bi Crkva danas na početku trećeg tisućljeća bila vjerna Božjem planu i da bi mogla također odgovoriti na duboka očekivanja svijeta, od nje treba napraviti *dom i školu zajedništva*.⁵³ A do takve se Crkve prema njemu dolazi promicanjem *duhovnosti zajedništva*; usvajanjem takve duhovnosti kao odgojnog načela na svim mjestima gdje se izgrađuje čovjek i kršćanin, gdje se odgajaju službenici oltara, posvećeni službenici, pastoralni djelatnici, gdje se grade obitelji i zajednice.⁵⁴

Prema Ivanu Pavlu II. duhovnost zajedništva znači ponajprije »pogled srca, usmjeren na otajstvo Presvetog Trojstva koje boravi u nama i čije svjetlo treba vidjeti također na licu braće i sestara koji su pokraj nas. Nadalje, duhovnost zajedništva znači sposobnost da se čuje brat u vjeri u dubokom jedinstvu mističnoga tijela, dakle kao 'netko tko mi pripada', kako bi se znale podijeliti njegove radosti i njegova trpljenja, kako bi se naslutile njegove želje i kako bi se brinulo oko njegovih potreba, kako bi mu se ponudilo istinsko i duboko prijateljstvo.«⁵⁵ Duhovnost zajedništva prema Papi isto tako je sposobnost »da se vidi poglavito ono što je pozitivno u drugome, da se to prihvati i vrednuje kao Božji dar: 'dar za mene', a ne samo dar bratu koji ga je izravno primio«⁵⁶. Duhovnost zajedništva prema Papi konačno znači »znati 'dati prostora' bližnjemu, noseći 'jedni bremena drugih' (Gal 6, 2) i odbijajući sebi ljubne napasti koje nas neprestance napadaju i stvaraju suparništvo, karijerizam, nepovjerenje, ljubomore«⁵⁷. Ivanu Pavlu II. je posve jasno da bez tog duhovnog hoda malo služe izvanjska sredstva zajedništva. Ona su bez same duhovnosti zajedništva »naprave bez duše, krinke zajedništva, više negoli njegovi putovi izražavanja i rasta«⁵⁸.

Naša se današnja crkvenost, prema mišljenju Tomislava Janka Šagi-Bunića, sastoji u tome da što dublje proniknemo u sveto evanđelje i da tražimo i nalazimo putove kako bismo ga navješćivali na što uspješniji način našim suvremenici-ma.⁵⁹ »Razumije se« – kaže on – »roditelji svojoj djeci, ali i kolega kolegi, znanac znalcu, pa i namjernik namjerniku. Crkva koja ne propovijeda evanđelje, koja ne vjeruje da bi ikoga mogla obratiti, koliko je takva Crkva još Crkva« – pita se Šagi-Bunić, nastavljajući da bi »o tome očito trebala misliti svaka naša župa, a ne samo biskupija. Analogno, o tome bi danas morala misliti svaka naša kršćanska obitelj, pa čak i svaki pojedini kršćanin (...) U čemu je moja crkvenost ako mislim

⁵³ Usp. IVAN PAVAO II., *Novo millennio ineunte*, br. 43.

⁵⁴ Usp. *isto*.

⁵⁵ *Isto*.

⁵⁶ *Isto*.

⁵⁷ *Isto*.

⁵⁸ *Isto*.

⁵⁹ Usp. T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, I, str. 442.

da nikome oko sebe ne mogu otkriti ljepotu i poželjnost Kristova spasenja, ili ako čak o svemu tome uopće ne mislim? Ta Krist sada govori s neba, on traži naše srce i naša usta da kroz nas po Duhu svome Svetome progovori ljudima oko nas, a mi ništa! Zar smo Crkva, ako se samo kukavički u dnu srca na druge ljutimo, ako u potaji psujemo i grdimo one koji ne mare, ili one koji se suprotstavljaju? Zar da bi to bio Duh Sveti koji bi nas na takvu besplodnu uzaludnost upućivao?»⁶⁰

5. Sentire cum Ecclesia u euharistiji

Euharistijsko otajstvo je u najužoj vezi s odnosom Krista i Crkve. U euharistijskom se zajedništvu, kako ističe Ivan Pavao II. u enciklici o euharistiji i njezinu odnosu prema Crkvi, na najuzvišeniji način ostvaruje uzajamno »prebivanje« Krista i učenika: »Ostanite u meni i ja u vama« (Iv 15, 4).⁶¹ Crkva crpi svoj život iz euharistije; ona se nalazi u središtu crkvenog života.⁶² Crkva slavi euharistiju, a euharistija čini Crkvu,⁶³ »Crkva je građevina Krista euharistije« – kako veli Rino Fisichella.⁶⁴ U svom ranijem pismu o otajstvu i štovanju svete euharistije Ivan Pavao II. u tom pogledu piše: »Crkva je osnovana kao nova zajednica Božjega naroda, sazdana u apostolskoj zajednici one Dvanaestorice koji su na Posljednjoj večeri postali dionici tijela i krvi Gospodnje pod prilikama kruha i vina. Krist im je rekao: 'Uzmite i jedite!' ... 'Uzmite i pijte!' Izvršujući njegovu zapovijed, oni su po prvi put ušli u sakramentalno zajedništvo sa Sinom Božjim, zajedništvo koje je zalag vječnoga života. Od toga časa pa do kraja vremena Crkva se izgrađuje istim zajedništvom s Božjim Sinom koje je zalag vječnog Uskrasa.«⁶⁵

⁶⁰ Isto.

⁶¹ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia de Eucharistia*, Split, 2003., br. 22.

⁶² Usp. isto, Uvod, str. 5, br. 3.

⁶³ Misao koja se prema Bonaventuri Dudi prvi puta pojavljuje kod H. De Lubaca, u njegovoj *Meditation sur l'Eglise*, Pariz, 1953., str. 129–137, papa Ivan Pavao II. unijet će u svoje pismo *Večera Gospodnja* iz 1980., u točku 4 koja nosi naslov: Euharistija i Crkva. Usp. B. DUDA, *Koncilske teme ili Misterij kršćanske egzistencije po II. vatikanskom koncilu*, Zagreb, 1992., str. 109. Ova je misao postala već svojinom Drugoga vatikanskog sabora; usp. *Lumen gentium*, br. 26; *Sacro-sanctum Concilium*, br. 41 i 42. U ekumenskom svjetlu i perspektivi ovu misao posebno obrađuje G. J. BÉKÉS, u knjizi *Eucaristia e Chiesa. Ricerca dell'unità nel dialogo ecumenico*, Casale Monferrato (AL), 1985.

⁶⁴ R. FISICHELLA, »Intenzivna euharistijska godina«, u: *Svesci*, br. 100 (2000.), str. 64.

⁶⁵ IVAN PAVAO II., *Večera Gospodnja*, Zagreb, 1980., br. 4; usp. također: ISTI, *Ecclesia de Eucharistia*, br. 21. Možda je tu potrebno podsjetiti na primjedbu iz *Instrumentum laboris XI*. redovite sinode biskupa koja je raspravljala o euharistiji, izvoru i vrhuncu života i poslanja Crkve, kako se sudjelovanje u euharistiji ne smije svesti na njezine vanjske aspekte. Sudjelovanje u euharistiji treba promatrati kao primarni čin u životu Crkve, kao zajedništvo s trojstvenim životom, s Ocem koji je izvor svakog dara, s utjelovljenim i uskrsnim Sinom, s Duhom Svetim koji vrši pretvorbu i pobožanstvenjenje ljudskog života (br. 25).

Krist, glava Crkve ne prestaje promicati jedinstvo s udovima svoga Tijela u prvom redu putem svoje euharistijske prisutnosti. »U lomljenju euharistijskog kruha postajući stvarno dionici Gospodinova Tijela, uzdižemo se do sjedinjenja s njime i među sobom.«⁶⁶ Upravo je euharistijski Kruh taj koji nas čini jednim tijelom. To potvrđuje i apostol Pavao: »Budući da je jedan kruh, jedno smo tijelo mi mnogi; ta svi smo dionici jednoga kruha« (1 Kor 10, 17). Euharistija je prema tome »srce crkvenog zajedništva«⁶⁷. U euharistijskom otajstvu Isus izgrađuje Crkvu kao zajedništvo, prema najvišem uzoru naznačenom u velikosvećeničkoj molitvi: »Kao što si ti, Oče, u meni i ja u tebi, neka i oni u nama budu da svijet uzvjeruje da si me ti poslao« (Iv 17, 21).⁶⁸ Prema tome, samo ukoliko smo sjedinjeni s euharistijskim Kristom i s njegovim spasenjskim otajstvom u otajstvenom zajedništvu Krista sa svojom Crkvom, možemo naći snagu i poticaj za ljubav koja je u konačnici jedino svjedočanstvo Crkve da je Kristova.

Sjedinjujući se s Kristom, narod novoga Saveza, ne zatvarajući se u sama sebe, postaje 'sakrament' za čovječanstvo, znak i instrument spasenja ostvarena po Kristu, svjetlo svijeta i sol zemlje (usp. Mt 5, 13–16) za otkupljenje svijeta«⁶⁹ – veli Ivan Pavao II. te podsjeća kako je poslanje Crkve u kontinuitetu s Kristovim: »Kao što je Otac poslao mene i ja šaljem vas« (Iv 20, 21). »Iz ovjekovječenja žrtve Križa i zajedništva s Kristovim tijelom i krvlju u Euharistiji, Crkva crpi potrebnu duhovnu snagu kako bi ispunila svoje poslanje. Tako se Euharistija pokazuje kao izvor te ujedno i vrhunac cjelokupne evangelizacije budući da je njen cilj zajedništvo ljudi s Kristom te po njemu s Ocem i Duhom Svetim.«⁷⁰

Kad netko doživi istinsko iskustvo Uskrsloga, hraneći se njegovim tijelom i krvlju, ne može doživljenu radost zadržati samo za sebe – ističe Ivan Pavao II. u svom apostolskom pismu *Ostani s nama Gospodine*.⁷¹ Susret s Kristom, trajno produbljivan u blizini euharistije, potiče u Crkvi i u svakom kršćaninu svijest o hitnosti svjedočenja i evangeliziranja. Ući u zajedništvo s Kristom u pashalnom spomen-činu znači, istodobno, osjetiti dužnost da se postane misionarima događaja što ga taj obred uprisutnjuje.

Za poslanje u svijetu – veli Ivan Pavao II., euharistija ne samo da daje nutarnju snagu, nego i – u određenom smislu – plan. »Ona je zapravo način življenja, koji s Isusa prelazi na kršćanina i po njegovu se svjedočanstvu želi odraziti

⁶⁶ *Lumen gentium*, br. 7.

⁶⁷ SINODO DEI VESCOVI, *Instrumentum laboris*, br. 12.

⁶⁸ Usp. IVAN PAVAO II., *Ostani s nama Gospodine*, br. 20.

⁶⁹ IVAN PAVAO II., *Ecclesia de Eucharistia*, 22.

⁷⁰ *Isto*.

⁷¹ Usp. IVAN PAVAO II., *Ostani s nama Gospodine*, br. 24.

na društvo i kulturu.«⁷² Euharistija je, kako je istaknuto u *Instrumentum laboris* XI. redovite sinode biskupa, odgovor na znakove vremena suvremene kulture. »Na kulturu smrti, euharistija odgovara kulturom života. Protiv individualnog i društvenog egoizma afirmira potpuno darivanje. Mržnji i terorizmu suprotstavlja ljubav. Ispred znanstvenog pozitivizma euharistija naviješta misterij. Suprotstavlajući se očaju, euharistija poučava sigurnu nadu blažene vječnosti.«⁷³

Crkva, naime, ukoliko živi iz euharistije, ukoliko živo njeguje i promiče »kulturu euharistije«, može u znatnoj mjeri pomoći da se sukob civilizacija koji danas prijete čovječanstvu pretvori u susret civilizacija, da se prijepori na raznim stranama svijeta među narodima i državama, zajednicama i pojedincima pretvore u dijalog i susret, da u svijetu bude više pravde, mira i djelotvorne ljubavi za siromašne.⁷⁴ »Izmučena slika našega svijeta, koji je započeo novo tisućljeće sablašću terorizma i ratnom tragedijom, poziva kršćane, više nego ikad, da žive euharistiju kao veliku šansu mira, u kojoj se odgajaju muškarci i žene koji, na različitim razinama odgovornosti u društvenome, kulturnome i političkom životu postaju začetnici dijaloga i zajedništva.«⁷⁵

Zaključak

Na kraju možemo zaključiti kako se osjećanje s Crkvom u prvom redu zasniva na njezinoj otajstvenoj stvarnosti. Da bismo ispravno razumjeli značenje izraza *Sentire cum Ecclesia* potrebno je prije svega imati na umu njezino trinitarno podrijetlo i njezinu kristološko-pneumatološku bit i poslanje. S tim u svezi je također važno voditi računa o karizmatskoj dimenziji čitavog Božjeg naroda, o bogatstvu i različitosti darova koje Duh izljuje u svakog krštenika radi zajedničke koristi,⁷⁶ tako da svi sudjeluju, premda na različite načine i u različitim službama, na Kristovu proroštvu, svećeništvu i kraljevstvu.

Iz takve temeljne teološke perspektive osjećati s Crkvom znači prije svega odgovorno i zauzeto sudjelovati u daru i poslanju koje je Krist povjerio svojoj Crkvi, nastaviti u svijetu u snazi Duha Svetoga Kristov život i poslanje. U tom smislu se *Sentire cum Ecclesia* može tumačiti i kao osobna suodgovornost za Crkvu, za kvalitetu njezina života i poslanja. Ta se suodgovornost konkretizira u prvom

⁷² *Isto*, br. 25.

⁷³ SINODO DEI VESCOVI, *Instrumentum laboris*, br. 10.

⁷⁴ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia de Eucharistia*, br. 24: »Klicama nejedinstva među ljudima, koje svakodnevno iskustvo očituje kao toliko ukorijenjene u čovječstvu zbog grijeha, suprotstavlja se sjedinjujuća snaga Kristova tijela. Euharistija, izgrađujući Crkvu, izgrađuje i zajedništvo među ljudima.«

⁷⁵ IVAN PAVAO II., *Ostani s nama Gospodine*, br. 27.

⁷⁶ Usp. *Lumen gentium*, br. 4 i 7.

redu u osobnom svjedočanstvu novog života u Kristu. Ponovno otkrivanje Crkve kao »otajstva« ili kao naroda »skupljenog jedinstvom Oca, Sina i Duha Svetoga« u uskoj je vezi s otkrivanjem svetosti kao temeljnog dara i poslanja Crkve u cjelini, i svakog njezinog člana ponaosob. Svetost koju su primili po krštenju, kršćani su pozvani živjeti i usavršiti, te na taj način i u zemaljskom društvu promicati humaniji način života.⁷⁷

U tom svjetlu zvuče pomalo proročki riječi Tomislava Janka Šagi-Bunića: »Ako mi vjernici kao pojedinci ili kao skupine – u svijetu kao cjelini ili u nekom dijelu svijeta – trebamo biti danas zabrinuti za Crkvu, ta zabrinutost ne bi trebala toliko biti zbog toga što svijet za nas ne mari, što nam se protive, što nas makar gone, a pogotovo ne toliko zbog toga što nismo proslavljeni i čašćeni kao nekoć, koliko zbog toga ako moramo uvidjeti da je u sadašnjoj Crkvi, i u nama samima, manja prisutnost onih stvarnosti i vrijednosti koje vječno ostaju, po kojima raste nebeska Crkva. Svega onoga po čemu će ljudi biti suđeni i ocijenjeni kao baštini kraljevstva Božjega. Svako naše razmišljanje o Crkvi, i o nama samima kao članovima Crkve, trebalo bi počinjati od toga najvišega: koliko je u nama, danas i ovdje, prisutno i živo ono što se sažeto naziva *ljubav*, ona ljubav o kojoj je zapisano u svetoj Knjizi: 'Bog je ljubav i tko ostaje u ljubavi, u Bogu ostaje, i Bog u njemu' (1 Iv 4, 16).«⁷⁸

I na samom kraju, čini nam se prikladnim podsjetiti na misao o Crkvi Josepha Ratzingera, danas pape Benedikta XVI., u njegovom klasičnom djelu *Uvod u kršćanstvo*: »Crkva ne živi drugdje do u nama, i to od borbe nesvetih za svetost, a izvor te borbe jest opet Božja milost. No, takav će napor po njemu biti plodan i konstruktivan samo ako je prožet duhom međusobnog podnošenja, ako je prožet istinskom ljubavlju.«⁷⁹

⁷⁷ Usp. *Lumen gentium*, br. 40.

⁷⁸ T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, I, str. 439.

⁷⁹ J. RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo*, str. 320.

Summary

SENTIRE CUM ECCLESIA – TO FEEL WITH THE CHURCH

Contemporary highlights

In this work, the author starts from the internal being and mysterious features of the Church attempting to show the contemporary meaning of the expression Sentire cum Ecclesia.

Stressing the trilateral origins of the Church as well as its Christological-Pneumatological nature, the author goes above pure spiritual and immediate social-hierarchical application of the expression Sentire cum Ecclesia. Observed from a theological-sacramental perspective, feeling with the Church primarily means to participate in those duties that Christ commissioned his Church, to continue in the strength of the Holy Spirit in the light of Christ's life and mission. This then serves as the foundation for personal mutual responsibility for the Church, for the quality of the Church's life and mission. Mutual responsibility is made real primarily in personal witness of a new life in Christ. The rediscovery of the mysteries and trinitarian dimension of the Church is narrowly tied to discovering holiness as the foundation of the gift and mission of the Church as a whole and individually for each one of its members.

How can we feel with the Church, Christ's betrothed and his historical Body primarily in regard to our co-responsibility for the mission that the Son received from the Father in which he includes his Church, encompasses the unity of the Head with its limbs and all generations from the beginning to the end (Christus totus). This means that the Church in all its later generations must feel with the First Church, primarily with her. The life of the First Church, namely, remains the measure for the Church in all the following generations. This is particular so when it comes to the Gospel as the founding duty of the Church, brotherly unity and love in the First Church is valid for our generation too as the only true and correct path.

The heart of the Church community however, is the Eucharist. In the mystery of the Eucharist, Christ builds his Church in unity, according to the highest ideal featured in the great priestly prayer, »that they may all be one; even as thou, Father, art in me, and I in thee, that they also may be in us, so that the world may believe that thou hast sent me« (Jn 17:21). To enter into unity with Christ in the Passover means at the same time to feel the duty to become a missionary of events that the ritual portrays.

This paper is based on the ecclesiastic vision of the Second Vatican Council and it finds the fruitful and useful motivators in post-Council theological thought, particularly in the thoughts of John Paul II & Tomislav Janko Šagi-Bunić.

Key words: to feel with the Church, mystery of the Church, Christ's Body, sacrament, Christus totus, co-responsibility, mission, unity.